

Resztoratív sérelemkezelés a köznevelési intézményekben

A Gyermek Számára Biztonságos Internetszolgáltatás megteremtéséről, a tudatos és értékteremtő internethasználatról és Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiájáról szóló 1488/2016. (IX. 2.) Korm. határozatban fogadta el a Kormány Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiáját. A Stratégia kiemelt célja a tudatos, értékteremtő internethasználat támogatása mellett, hogy az eddigieknél hangsúlyosabban érvényesüljenek a gyermekek védelmét szolgáló szabályok és intézkedések.

A Stratégiával a Kormány szándéka az, hogy a résztoratív sérelemkezelés fokozottabban legyen jelen a köznevelési intézményekben, és amennyiben a büntetőjog eszközei helyett és a gyermekekre tekintettel megfelelőbb eljárás alkalmazható, úgy a köznevelési intézmények éljenek ezzel a lehetőséggel.

A fenti célok elérése érdekében az Emberi Erőforrások Minisztériuma, az Igazságügyi Minisztérium és az Oktatási Jogok Biztosának Hivatala az alábbiakról tájékoztatja a köznevelési intézmények munkatársait, a tanulókat és azok szüleit.

A digitális térrel összefüggő, tanulókat érintő sérelmes helyzetek

A gyors technikai fejlődés és az internet széleskörű elterjedése életmódunkra, gazdaságunk növekedésére is pozitív hatással van és határaink folyamatos kiszélesítésére készítet minket. Minden pozitívuma mellett az internet adta lehetőségek megnövelték a területi és személyközi konfliktusok számát is, egyben az internetes bűnözés világméretűvé vált. Ma már játsszi könnyedséggel egyaránt válhat bárki online bűncselekmények áldozatává, illetve elkövetőjévé.

Az internet technológiája nemcsak új bűncselekmények megjelenését idézte elő, hanem új teret is biztosított a büntetőjog által már ismert cselekmények elkövetéséhez. A legjellemzőbb ilyen cselekmény a zaklatás, amely az elkövető személye, az elkövetés módja, célja és a célzott személyi kör alapján eltérő lehet, így beszélhetünk munkahelyi, szexuális, faji-etnikai alapú és személyes indíttatású zaklatásról. A zaklatás célja valamely személlyel szemben ellenséges, megfélemlítő, megszégyenítő vagy támadó környezet kialakítása, amelyet az egyenlő bánásmódot, az emberi méltóságot sértő, szexuális vagy egyéb természetű magatartással valósítanak meg.

Az internet elterjedésével a zaklatás új típusa jelent meg. A cyberbullying elsősorban a tinédzserkorúak között tapasztalható jelenség, amely adott esetben iskolai kiközösítéshez vezethet. Megvalósulásának többféle módja lehet. Fenyegető üzenetek grooming (behálózás) során, az áldozat nevében vagy akár személyes adataival való visszaélés formájában. A cyberbullyingnak számos alfaja ismert:

- A **flaming** során a közösségi, vagy más nyilvános fórumokon trágár hozzászólásokat írnak, amelyek gyakran vallási, ideológiai vagy politikai kérdéseken alapulnak.
- A **lejárattás** – rossz hírnév terjesztése. Valótlan pletykák terjesztése, amelyek lejárattják, megszégyenítik a másikat.

- **Kibeszélés vagy becsapás** az online eszközök felhasználásával.
- **Kiközösítés** az online közösség tagjai közül.
- Az **identitáslopás** az áldozat jelszavainak, e-mail fiókjának a megszerzése, annak érdekében, hogy nevében kompromittáló üzeneteket továbbítsanak ismerőseinek vagy a közösség felé.
- A **cyberstalking** áldozatai folyamatos fenyegetettségben élnek; olyan másra irányuló, nem kívánt, háborgató viselkedés, amely burkoltan vagy kifejezetten fenyegető, hatása komoly félelmet kelt. Akkor tekinthető egy fenyegetés komolynak, ha az egy ésszerűen gondolkodó személyben nagymértékű aggodalmat kelt, és ha az áldozat hisz abban, hogy az elkövető beváltja fenyegetéseit, illetve ha azok jelentős érdeksérelemmel járnak.
- A **sexting** provokatív, szexuális tartalmú fényképek, videók készítését és terjesztését jelenti. Ennek során a felhasználók önmagukról készítenek képeket, videókat, amelyeket aztán megosztanak egymással. Így míg a cyberbullying más magánszférájának semmibe vétele, addig a sexting során a felhasználó saját magánszféráját teszi teljesen nyitottá, személyét pedig kiszolgáltatottá.

A zaklatás nem kizárólag az áldozatra van hatással, érintheti annak barátait, családtagjait, akár a tulajdonát is. Az elkövető és áldozata kapcsolatának tekintetében az internet és a mobilitás két lehetőséget teremt: a távoli hozzáférést és az állandó hozzáférhetőséget. Az elkövető bárhol is tartózkodik, elérheti áldozatát, és ebben az áldozat helyzete sem akadályozza meg. Az írásbeliség érzelmi és fizikai távolságot képez a felek között, amely megkönnyíti az elkövetést. Az internet ezáltal egyrészt eszköze az elkövetésnek, másrészt kommunikációs csatorna, továbbá független az időtől, ezáltal azt az érzést keltheti az elkövetőben, hogy zaklatója bárhol, bármikor elérheti. Könnyű anonimnak maradni, ezáltal fenntartva a folyamatos kételkedést, hiszen bárki lehet az elkövető, akár az áldozat közvetlen környezetéből is. Az állandó megfélemlítés sérti az áldozat önbecsülését, rombolóan hat családi és baráti kapcsolataira. Az áldozatnak étkezési és életvezetési problémái lehetnek, nyitottá válhat a káros szenvedélyek felé. A megfélemlítés alatt álló áldozatok általában magányosak, nincsenek barátaik, az erőszak minden formáját elutasítják, arra érzékenyen reagálnak. Kortársaikban azt az érzetet keltik, hogy értéktelenek.

Az elkövetői oldalon hasonló körülmények, magatartási zavarok figyelhetők meg, elsősorban azért is, mert a felmérések szerint korábban sok zaklató hasonló események áldozatává vált. Sok esetben az esetleges önértékelési problémáikra ezek a személyek mások elnyomásában látják a megoldást. De motiválhatja őket az irigység vagy a sértettség is. A zaklatókra jellemző, hogy jobban elfogadják az erőszakot, mint kortársaik. Agressziójuk nem csak a társaik, hanem a tanárok, esetlegesen a szülők felé is irányul.

Dan Olweus svéd gyermekpszichológus kutatásai során megfigyelte, hogy zaklatás esetében milyen közösségi magatartások fedezhetőek fel, amelyek sok esetben a sérelmes helyzet fenntartását erősítik. Ennek megfelelően az alábbi szerepek különíthetők el:

1. Zaklató – a cselekmény aktív kezdeményezője.
2. A csatlósok – nem kezdeményeznek, de aktívan részt vesznek a cselekményben
3. Támogatók, passzív zaklatók – egyetértenek a zaklatással, de nem aktív résztvevők

4. Passzív támogatók – tetszik nekik a zaklatás, de azt nem mutatják ki
5. Közönyös báméskodók – érzékelik az eseményeket, de úgy érzik „semmi közük hozzá”
6. Lehetséges védelmezők – rosszallják a zaklatást, érzik, hogy segíteniük kellene, de nem mernek
7. Védelmezők – rosszallják a zaklatást és megpróbálnak segíteni az áldozatnak
8. Áldozat – a cselekmény elszenvedője

A digitális térrel összefüggően a tanulók által megvalósítható, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényben (a továbbiakban: Btk.) meghatározott tényállások

Az alábbi felsorolás a legjellegzetesebb, iskolai közösségekben és egyben a digitális térben is megvalósítható sérelemokozásra alkalmas cselekményeket tartalmazza, nem kimerítő jelleggel:

Zaklatás

Btk. 222. § (1) Aki abból a célból, hogy mást megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetve mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, őt rendszeresen vagy tartósan háborgatja, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki félelemkeltés céljából

a) mást vagy rá tekintettel hozzátartozóját személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével megfenyeget, vagy

b) azt a látszatot kelti, hogy más életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy közvetlenül veszélyeztető esemény következik be, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki a zaklatást

a) házastársa, volt házastársa, élettársa vagy volt élettársa sérelmére,

b) nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, illetve

c) hatalmi vagy befolyási helyzetével visszaélve

követi el, az (1) bekezdésben meghatározott esetben két évig, a (2) bekezdésben meghatározott esetben büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Kiszolgáltatott személy megalázása

Btk. 225. § (1) Aki mást, annak kiszolgáltatott élethelyzetét kihasználva arra bír rá, hogy magát megalázó magatartást tanúsítson, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évig terjedő szabadságvesztés, ha az elkövető

a) az (1) bekezdés szerinti magatartásra való rábírás során ellenszolgáltatást ad vagy ígér,

b) a magát megalázó személyről felvételt készít, vagy ilyen felvételt a nagy nyilvánosság számára hozzáférhetővé tesz.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt üzletszerűen követik el.

A törvény indokolása alapján a sajtóban és a médiában egyre gyakrabban jelennek meg hírek kiszolgáltatott emberek különféle formában végrehajtott bántalmazásáról, megalázásáról. Az ilyen cselekményeket gyakorta szórakozásból követik el, erről felvételeket készítenek, és az interneten teszik mások által hozzáférhetővé.

Ezek a cselekmények leggyakrabban már meglévő tényállásokat valósítanak meg, amelyek – a teljesség igénye nélkül – a következők:

- Mások megbotránkozást, riadalmat keltő cselekményre rábírása: garázdaság bűncselekményének vagy szabálysértésének felbujtóként való elkövetése, ha pedig mindez erőszakkal párosul, kényszerítés büntette.
- Mások verekedésre felhívása a rendzavarás szabálysértésének egyik fordulatában írt magatartás.
- Másoknak arra rábírása, hogy közerkölcsbe ütköző magatartást tanúsítson - természetesen, ha súlyosabb szabálysértés vagy bűncselekmény nem valósul meg - a felbujtóként elkövetett közerkölcs megsértése szabálysértéseként szankcionálandó, stb.

Ugyanakkor léteznek olyan magatartások, amelyek a meglévő büntető- vagy szabálysértési tényállásokba nem illeszthetők bele, közös elemük, hogy mások kiszolgáltatott helyzetét használják ki, és emberi méltóságuk sérelmét okozzák.

A büntetőeljárás megindítását illetően a tényállásban foglalt bűncselekmény osztja a törvénynek az ilyen jellegű bűncselekményekkel kapcsolatos, következetes szabályozási logikáját, ez a cselekmény is magánindítványra büntethető.

A tényállás minősített esete az, ha a bűncselekményt üzletszerűen követik el.

Rágalmazás

Btk. 226. § (1) Aki valakiről más előtt a becsület csorbítására alkalmas tényt állít, híresztel, vagy ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezést használ, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évig terjedő szabadságvesztés, ha a rágalmazást

- a) aljas indokból vagy célból,
- b) nagy nyilvánosság előtt, vagy
- c) jelentős érdeksérelmet okozva

követik el.

A törvény indokolása alapján a rágalmazás elkövetési magatartása a becsület csorbítására alkalmas tény állítása, ilyen tény híresztelése, illetve ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezés használata. Tényállítás az olyan nyilatkozat, amely a múltban megtörtént vagy a jelenben megtörténő eseményre, jelenségre vagy állapotra vonatkozik. A tényállítás feltétele, hogy a sértett magatartását a becsület csorbítására alkalmas módon és egyedileg felismerhetően határozza meg. A tény híresztelése a mások tényállításának, közlésének a továbbítását jelenti. Tényre közvetlenül utaló kifejezés használata valósul meg minden esetben, amikor az elkövető egy tényből olyan mozzanatot emel ki, illetve olyan kifejezést használ, amelyből egyértelműen meghatározott tényre lehet következtetni. Az elkövetési magatartásokat más, tehát harmadik személy előtt kell kifejtetni.

A rágalmazás akkor befejezett, ha a becsület csorbítására alkalmas tényállítás, híresztelés más előtt elhangzott, harmadik személy tudomására jutott.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. A bűncselekményt tettesként bárki elkövetheti.

Becsületsértés

Btk. 227. § (1) Aki a 226. §-ban meghatározottakon kívül mással szemben

a) a sértett munkakörének ellátásával, köz megbízatásának teljesítésével vagy közérdekű tevékenységével összefüggésben vagy

b) nagy nyilvánosság előtt

a becsület csorbítására alkalmas kifejezést használ, vagy egyéb ilyen cselekményt követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a becsületsértést tettelesen követi el.

A becsületsértés jogi tárgya megegyezik a rágalmazás jogi tárgyával. A rágalmazás és a becsületsértés egymással a szubszidiaritás viszonyában áll, amely azt jelenti, hogy egyszerre, egymás mellett, vagy más bűncselekmény mellett nem állapíthatóak meg.

A Kúria EBH2017. B.11. számú határozata segíti a két bűncselekmény elhatárolását. Ennek alapján a rágalmozó tényállítása eseményt, történetet tartalmaz, és ezért az objektív valóság hitelének látszatát kelti. A becsületsértés elkövetési magatartása viszont értékítéletet fejez ki. A rágalmozás tényállítása arra alkalmas, hogy annak alapján a tudomást szerző maga alkosson értékítéletet, míg a becsületsértő a saját értékítéletét adja tovább [2012. évi C. tv. 226. §, 227. §].

Zsarolás

Btk. 367. § (1) Aki jogtalan haszonszerzés végett más erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, és ezzel vagyoni hátrányt okoz, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a zsarolást

a) bünszövetségben,

b) az élet vagy a testi épség elleni, illetve más hasonlóan súlyos fenyegetéssel,

c) hivatalos személyként e minőség felhasználásával,

d) hivatalos megbízás vagy minőség színlelésével

követik el.

A törvény indokolása alapján a zsarolás célzatos bűncselekmény. Az elkövetési magatartás célja jogtalan haszon szerzése. Jogtalan haszonszerzési célzat hiányában nem állapítható meg a zsarolás. A törvény a zsarolás eredményeként a vagyoni hátrányt kívánja meg, mivel a vagyonban beálló értékcsökkenésen túl elképzelhető az is, hogy a bűncselekmény révén a sértett a várható vagyoni előnytől esik el, (pl. arra kényszerítik, hogy olyan nyilatkozatot tegyen, amellyel erről lemond). A zsarolás akkor befejezett, ha vagyoni hátrány keletkezik. Amennyiben az erőszak vagy a fenyegetés alkalmazása megtörtént, de az eredmény nem következett be, csak a zsarolás kísérlete állapítható meg. Ilyen cselekmények rendszeresen előfordulnak az iskolában és általában ennek szemtanúi is vannak. Amennyiben ezen esetekre nincs semmilyen reakció, az súlyosbodhat. Más következmények is lehetnek, mint pl. a megfélemlített gyermek annak érdekében, hogy teljesíthesse a zsaroló igényét, pénzt lop a szüleitől, társaitól, vagy más illegális módon próbál pénzhez jutni, így könnyen sodródik ő is az elkövetői oldalra.

A lista nem lehet teljes körű, hiszen a technika folyamatos fejlődése az elkövetési formák folyamatos változásával is jár, így a lista folyamatos bővítésre és kiegészítésre szorulhat. Kiemelendő, hogy a zaklatás, a kiszolgáltatott személy megalázása, a becsületsértés, a rágalmazás csak magánidítványra büntethetők.

Tájékoztató a helyreállító technikák alkalmazásáról a fiatalok érdekkörében bekövetkező konfliktusos helyzetek esetében

Sérelemkezelés az iskolában

Amennyiben a sérelmet okozó cselekmény nem valósít meg tényállásszerű bűncselekményt, illetve a magánidítványra jogosult nem tesz feljelentést (pl. zaklatás, rágalmazás, becsületsértés), azonban mindenképpen kéri a helyzet megoldását, a mediációt, illetve más konferencia- vagy körmódszerek nyújthatnak megfelelő megoldást ezekre az esetekre.

1. Mediáció - közvetítés

A mediáció általánosan megfogalmazva, olyan konfliktuskezelési eljárást, módszert jelent, amely során két vagy több fél vitájában, mind a két fél hozzájárulásával egy harmadik semleges személy, a mediátor jár közben, amely segít tisztázni a konfliktus természetét, okait és segít mind a két fél által elfogadható megoldásra jutni.

A két fél közötti konfliktus a legtöbb esetben közvetetten a közösségüket is érinti. Az iskolai érásban ez a következmény elkerülhetetlen. Így szinte biztos, hogy a diákok egymás közötti vagy akár a gyerekek és felnőttek konfliktusaiban közösségi szinten is szükséges a sérelmek megoldásán dolgozni. A mediáció a két fél közötti kapcsolat helyreállítását, a sérelmek feldolgozását segíti. Sok esetben érdemes ezen a szinten kezdeni a kialakult helyzet megoldását. Amennyiben a két fél közötti alapkonfliktus rendezésre került, meg lehet kezdeni az osztályközösség helyreállítását is, amelyre az alábbi közösségi szereplőket is bevonó módszerek állhatnak rendelkezésünkre, kiegészítve a büntetőügyekben a jövőben alkalmazásra kerülő békítőkör módszerével, amelynek leírására későbbiekben kerül sor.

2. Konferenciamodell

A konferenciamodellek lényege, hogy a döntéshozatalban a konfliktussal, illetve a problémával érintett személyek tág köre vesz részt, tipikusan családtagok, rokonok, barátok, segítő szakemberek. A konferenciamodellt a mediációtól a *résztevők széles körén* kívül az *előkészítő szakasz* hangsúlyos jellege különbözteti meg. A konferencián sor kerül a cselekmény, illetve sérelemokozás hatásainak, következményeinek megvitatására, majd az elhangzottak figyelembevételével az érintett és családja kidolgoz egy *tervet*, amelyet bemutat a sérelmet elszenvedettnek és a szakembereknek. A tervnek segítenie kell a fiatalt, hogy szembenézzen tettének következményeivel, és támogatnia is kell a fiatalt élete rendezésében.

3. Körmódszerek

A körmódszerek olyan, ősi törzsi gyökerekkel rendelkező, a közösség széles rétegét bevonó helyreállító módszerek, amelyeket a konferenciamodelltől a folyamatvezetés rituális jellege, a segítő tárgy (talking peace) használata, a körvezetők aktívabb szerepvállalása és a bevont közösségi szereplők szélesebb köre különböztet meg. A körmódszerek esetében beszélhetünk támogató/gyógyító, illetve békítő- és ítélőkörökről.

Mind a mediáció, mind a konferencia- és körmódszerek során a felek feltárhatják egymás felé az esettel kapcsolatos érzéseiket, megfogalmazhatják szükségleteiket, válaszokat kaphatnak kérdéseikre. Mindenki által elfogadható megoldásra juthatnak, amely során egyértelművé válhatnak számukra a konfliktus kialakulásához vezető okok és körülmények. A megbeszéléseknek célszerűen része annak átbeszélése is, hogy miként lehetne a jövőben a hasonló sérelemokozást elkerülni. A tapasztalatok alapján minél szélesebb a résztvevők köre a megbeszéléseken, annál sokrétűbb megoldások születnek. Az érintettek számára megerősítő az a tény, hogy nincsenek egyedül, vállalásaikban támogatást és megerősítést kapnak, amely hosszútávon biztonságot nyújt számukra. Az így létrehozott megállapodásokhoz az érintettek és a támogatók is tartják magukat, hiszen annak betartásáért mindannyian felelősséget vállalnak és ígéretet tesznek önmaguknak és a többi résztvevőnek is. Mindezek mellett komoly közösségépítő, közösségmegerősítő hatása is van a resztoratív módszereknek, amelyek így nem csak az adott cselekmény okozta sérelmek, hanem a teljes közösség, így az osztályközösség helyreállítását is eredményezheti.

Érdemes olyan szakembert felkérni a konfliktuskezelési módszer megszervezésére és lefolytatására, aki az iskolától és a felektől független 3. személy, és aki mediációs képesítéssel rendelkezik. Az Igazságügyi Minisztérium vezeti a bejegyzett közvetítők listáját, amely a <https://inyr.im.gov.hu/Kozvetitok> oldalról érhető el. A keresés során érdemes a keresési feltételek között az iskolai vagy oktatási szakterületet is beállítani, így biztosak lehetünk abban, hogy gyakorlattal rendelkező mediátort találunk. A konferenciamodellek alkalmazásával kapcsolatosan pedig olyan konfliktuskezeléssel rendelkező szervezet is megkereshető, amelynek szakemberei többéves, esetlegesen nemzetközi tapasztalattal rendelkeznek ezen módszerek alkalmazásában.

A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet lehetőséget biztosít arra, hogy a tanulóval szemben lefolytatandó fegyelmi eljárást egyeztető eljárás előzze meg. Ennek célja a kötelezettségszegéshez elvezető események feldolgozása, értékelése, a sérelmet elszenvedő és a sérelmet elkövető közötti megállapodás létrehozása a sérelem kezelése érdekében.

Szintén a 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet szabályozza az oktatásügyi közvetítő eljárás menetét, amely szintén biztosítja a lehetőséget a mediációs úton történő sérelemkezelésre, amennyiben a nevelési-oktatási intézmény pedagógiai eszközökkel már nem tudja megszüntetni a tanulót érintő veszélyhelyzeteket, vagy a tanulóközösség érdekében indokolt oktatásügyi közvetítő bevonása.

Helyreállító technikák alkalmazása büntető- és szabálysértési ügyekben

Amennyiben az iskolai konfliktus során a fiatalok magatartásukkal bűncselekményt valósítanak meg, a jogszabályban meghatározott feltételek esetében a felek hozzájárulásával lehetőség van a konfliktus megoldására a resztoratív eszközök alkalmazásával a büntető igazságszolgáltatás rendszerén belül is. Amennyiben a felek az eljárás során a jóvátétel tekintetében megállapodásra jutnak és azt a megállapodást a fiatakorú teljesíti, úgy a büntetőeljárás megszüntetésére kerülhet sor.

1. Tettes-áldozat mediáció

A fiatakorú, illetve a gyermekkorú elkövetők felelősségre vonása kapcsán az évek során bebizonyosodott, hogy a megtorló igazságszolgáltatás módszerei, a különböző büntetési formák önmagukban nem igazán vezetnek eredményre. Nemzetközi mintára 2007-ben hazánkban is lehetőség nyílt a helyreállító igazságszolgáltatás felé nyitni, oly módon, hogy az alternatív intézkedéseket kibővítették a büntetőügyi mediáció lehetőségével. A jogalkotó célja

elsősorban – a példaként szolgáló más országokhoz hasonlóan – a fiatalok érdekeinek szem előtt tartása, a büntető törvénykönyvünkben megfogalmazott cél pedig a fiatal helyes irányba terelése volt.

A mediációban a sértett és az elkövető fél egy olyan folyamatban vehetnek részt, amely során a történet tisztázásán keresztül, egymás meg- és elismerésén túl, együttműködve rendezhetik konfliktusukat és hozhatják létre konszenzusos megoldásukat. Megállapodásukat egy olyan jóvátételi forma köré építhetik fel, amely egyaránt figyelembe veszi a sértett szükségleteit és az elkövető lehetőségeit. A folyamat során a terhelt a sértett elmondásán keresztül szembesül tetteinek következményeivel, amelyet őszinte bocsánatkérésével és megbánásának kifejezésével oldhat fel. Az eljárás lehetőséget teremt a személyes megbeszélésre, az okok feltárására és a feszültségek feloldására, így hosszú távon garantálhatja a bűnismétlés elkerülését.

A közvetítői eljárás nem csak a sértetti érdekeket szolgálja hatékonyan, hanem az igazságszolgáltatás szerveit is tehermentesíti, valamint a társadalom szintjén is hasznosul azzal, hogy olcsóbb, gyorsabb, a felek érdekeit szem előtt tartó, az elkövető magatartását hosszútávon befolyásoló eljárást kínál a hagyományos büntetőeljárás alternatívájaként, annak kiegészítéseként.

2014. január 1. napjától a szabálysértési ügyekben is elrendelhetővé vált a közvetítői eljárás.

A szabálysértési mediáció bevezetésével a társadalomra kevésbé veszélyes cselekmények esetében is lehetővé vált a sértetti szükségletek figyelembe vétele és bővült az eljárás alá vont személyek felelősségre vonásának alternatívája.

A Pártfogó Felügyelői Szolgálat, azaz a fővárosi és megyei kormányhivatalok mediátorai közvetítői tevékenységük során jelenleg még csak a tettes-áldozat mediáció technikáját alkalmazhatják, a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény rendelkezéseinek szellemében.

2. Békítőkör mint közösségi konfliktuskezelés büntetőügyekben

A békítőkör a bűncselekményben közvetlenül érintett feleknél szélesebb kör bevonására törekszik, és közvetett célja, hogy utat nyisson az áldozatok rehabilitációjához és az elkövetők közösségbe való visszailleszkedéséhez.

Hazánkban projekt jelleggel 2011 és 2013 között már lehetőség nyílt a békítőkör mint resztoratív közösségi konfliktuskezelési módszer kipróbálására büntetőügyekben is, amelynek pozitív tapasztalatai a módszer jövőbeni alkalmazását alapozhatják meg. Jelenleg a jogszabályi környezet nem teszi lehetővé a békítőkör módszerének alkalmazását a közvetítői eljárások során, azonban a nemzetközi ajánlások alapján a megelőző pártfogáshoz, illetve a pártfogó felügyelethez kapcsolódóan már most is lehetőséget teremtenek a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet rendelkezései a különböző resztoratív technikák alkalmazására. Így a megelőző pártfogás elrendelésére irányuló eljárás során készített kockázatértékeléssel kibővített környezettanulmányban, illetve a büntetőeljárás során készített pártfogó felügyelői véleményben a pártfogó felügyelő javaslattal élhet valamely resztoratív módszer magatartási szabály, illetve külön magatartási szabály keretében történő alkalmazására (akár a békítőkörre is). Emellett a pártfogó felügyelő a pártfogó felügyelet végrehajtása során is javasolhatja a helyreállító programok igénybevételét, amennyiben a módszereket ismerő és alkalmazó szakember rendelkezésre áll a pártfogó felügyelői szolgálatnál.

Míg az alapmódszer, azaz a mediáció a két érintett közötti konfliktuskezelésre nyújt lehetőséget, amely során a két fél szükségletei és lehetőségei kerülnek feltárássra, addig a közösség tagjait is bevonó békítőkör módszere (ahogyan a módszerek általános bemutatásánál részleteztük) ennél jóval szélesebb lehetőséget teremt. A fiatalkorúak esetében ez utóbbi módszerek szélesebb megoldási lehetőséget nyújthatnak, amely során a sértetten túl az érintettek családtagjai, az általuk megjelölt támogatók, a gyermekvédelmi és az igazságszolgáltatási rendszerek szakemberei és minden, az esetben, illetve megoldásában érdekelt személy részvételére lehetőség nyílik.

A sérelmes helyzetekre vonatkozóan azon jellemzők felsorolása, amelyek a resztoratív sérelemkezelés alkalmazását támasztják alá

Az alábbiakban a közvetítés (mediáció), illetve a közösségi konfliktuskezelés alkalmazásának elhatárolását célzó jellegzetességek felsorolására kerül sor, amely felsorolás nem teljes körű, annak pontos meghatározása mindig konfliktuskezelő szakember bevonását igényli.

Mediáció alkalmazása szükséges a két érintett között:

- amennyiben beazonosítható mind a sérelmet elszenvedő, mind a sérelemkötő személye és
- az adott sérelem konfliktust okoz a két fél között, amely konfliktus kihat az együttműködésükre, és amely lehet enyhébb fokú, de komoly kapcsolati akadályokat is emelhet a két fél közé.
- a diszkréciót igénylő helyzetekben, amikor az okozott sérelem körülményei jellegéből adódóan nem tárható a szélesebb közösség elé, mert esetlegesen az újabb sérelemkötést eredményezne.

Konferencia- vagy körmódszer, közösségi konfliktuskezelés alkalmazása szükséges:

- amennyiben az osztályközösségben széthúzás és az együttműködés hiánya észlelhető és/vagy
- amennyiben a két fél közötti sérelemkötés közvetetten másokat (osztályközösséget, illetve iskolai közösségeket) is érint és/vagy
- amennyiben a sérelemkötést több fiatal valósítja meg vagy szenved el.

A technikák megválasztása az esetek egyéni mérlegelését igényli, hiszen amikor egy közösség tagjait érintő helyzeteket vizsgálunk, lehetséges, hogy a sérelmek okozása is többretegű. Történetük és igényeik megismerésével tudjuk eldönteni, hogy az alapkönfliktus esetlegesen egyéni szintű, azaz mediáció alkalmazását, vagy a konfliktus közösségi térre gyakorolt hatása miatt valamely konferencia- vagy körmódszer alkalmazását igényli-e. Ezen esetekben fontos a módszerek alkalmazása során az egyéni szinten keletkezett sérelmek orvoslásától a közösségi szinten megjelenő problémák kezeléséig haladni. Ezen kérdések eldöntésében és a megfelelően kiválasztott módszerek alkalmazásában mindenképpen konfliktuskezelési szakember bevonása szükséges.

Rendszerszintű preventív beavatkozások szerepe

Az előbbieken felsorolt helyreállító technikákat egy-egy konkrét eset hívja életre, és annak sajátosságai mentén, az adott helyzet megoldására irányulnak, azonban hatásában preventív jelleget hordoznak, hozzájárulnak a közösségépítéshez és a szemléletformáláshoz is. Emellett léteznek olyan átfogó, többszintű, az iskolai erőszak megelőzésére irányuló programok is, amelyek elsődleges célja a közösség légkörének, értékeinek, működésének alakítása a „zéró tolerancia az erőszakkal kapcsolatban” szemlélet jegyében. Azaz, a rendszerszintű beavatkozás lényege, hogy a tágabb közösségben senkinek ne érje meg erőszakosan fellépni, a közösség ezt se rejtve, se nyíltan ne díjazza. Nagyon fontos, hogy közösség alatt az iskola teljes közösségét értik, tehát az összes tanárt, a teljes iskolaszemélyzetet, és sok tekintetben az oda járó gyermekek szüleit is. Ezeknek a programoknak a működése ezért időigényesebb, komoly elköteleződést kíván a résztvevőktől, de a kutatások szerint hatékonyak és az eredményeik hosszútávúak.

A szemlélet lényege, hogy az iskolában keletkező agresszivitást az iskola kapcsolati rendszerének sajátosságaiból vezeti le. Az agresszió körében kialakuló szerepeket újratermelőnek és felcserélhetőnek látja. (Tehát, ha kiemelnek egy „zaklatót”, a közösség erőszakos alaphangulata miatt lesz a helyére másik jelentkező; az „áldozat” legközelebb zaklató vagy közönyös báméskodó lehet). Az egyéni esetkezelési technikák mellett ezek a programok hangsúlyt fektetnek, az alapvető szerepek közül a közönyös báméskodókra is, az ő szemléletük megváltoztatására törekuszenek, ugyanis alaptétele, hogy szemlélők nélkül nincs kiterjedt iskolai erőszak.

Ilyen rendszerszintű beavatkozásra példa Dan Olweus iskolai erőszak megelőző programja, valamint a finn KiVa antibullying és a hazai Békés iskolák program. Ez utóbbi Prof. dr. Stuart Twemlow és Frank Sacco 10 lépéses, az USA-ban, Jamaicában, Új Zélandon és más helyeken már bizonyított, hosszú távú eredményeket felmutató programjára épít, illetve azt egészíti ki a resztoratív technikák alkalmazásával.

Twemlow és Sacco programját Prof. dr. Stuart Twemlow „Miért nem működnek az iskolai bántalmazás-ellenes programok” (2012, Flaccus Kiadó) című könyve tartalmazza részletesen.

Jó gyakorlatok, módszerek

1. Alternatív Vitarendezési Projekt

A Munkaerő-piaci Alap forrásainak bevonásával zajlott az Oktatókutató és Fejlesztő Intézetben (továbbiakban: OFI) 2008 és 2013 között az Alternatív Vitarendezési Projekt („*Alternatív vitarendezés, az érdekalapú tárgyalás és a resztoratív technikák bevezetése a szakképző intézmények működési és nevelési gyakorlatába*”). A projekt kiemelt célja volt az alternatív vitarendezési eljárások bevezetése a projekttel együttműködő szakképző intézmények hétköznapi gyakorlatába, kezdetben az ország három, később mind a hét régiójában.

A projekt keretében kifejlesztett gyakorlatorientált, tréningjellegű, akkreditált pedagógus-továbbképzési programoknak köszönhetően ma már több száz olyan oktatási szakember érhető el az ország minden régiójában, akik a programban kialakított szttenderdeknek megfelelő szolgáltatás nyújtanak. A projekt működésének köszönhetően kialakult egy olyan intézményi hálózat és konfliktuskezelési protokoll, amely megfelelő alapokat biztosít az

alternatív vitarendezési technikák és eljárások további terjesztéséhez. A projekt során workshopok lebonyolításával, e-learning tananyag fejlesztésével és terjesztésével, a módszer intézményi alkalmazásának szakmai támogatásával (szakmai keretrendszer kidolgozása) biztosította az OFI az eredmények multiplikációját, egyben megteremtette az alapjait az országos konfliktuskezelési szaktanácsadó rendszer kiépítésének is. Az eredmények beépítése a pedagógiai szakmai szolgáltatások rendszerébe folyamatos volt.

2. Iskolai Konfliktus Tudásközpont

Az iskolai konfliktusok kezelése témakörében az OFI további, új feladatokat is végzett. A TÁMOP 3.1.1. projekt II. szakaszának keretén belül kifejlesztett Iskolai Konfliktus Tudásközpont (ISKON, <http://iskon.opkm.hu/index.php>), egy olyan portál, amely összegyűjti a jó gyakorlatokat a hazai konfliktuskezelési programokról, módszerekről, lehetőségekről, egyben bemutatja az implementáló intézményeket. A Tudásközpont tartalmazza továbbá az OFI által végzett, iskolai konfliktusok felmérésére irányuló kutatás eredményeit, amely elsősorban az iskolai zaklatás/bántalmazás online és hagyományos jelenségeit vizsgálja. Az Iskolai Konfliktus Tudásközpont az oktatási jogok biztosának kezdeményezésére, több hazai egyetem (az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Debreceni Egyetem és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem), valamint az OFI együttműködésével jött létre. A tudásközpontot az egyetemek és az Eszterházy Károly Egyetem Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet (továbbiakban: EKE OFI) együttműködve fejlesztik tovább, közösen meghatározott célok szerint.

3. KiVa finn antibullying program

Szintén a TÁMOP 3.1.1. projekt keretében került sor 2014 során a KiVa finn antibullying program magyarországi adaptációjának előkészítésére, melynek eredményeképp a 2015 folyamán az OFI licencjogosulttá vált, és megkezdhette a program hazai adaptációját a megvalósító általános iskolákban. A feladathoz kapcsolódik a KiVa program segédanyagainak magyarországi adaptálása és elkészítése, az iskolák személyzetének, pedagógusainak felkészítése, KiVa-teamek kiképzése. A megvalósító iskolák után éves program-licenrdíj fizetendő, valamint szükséges a megvalósító iskolák utánkövetése, támogatása a KiVa-folyamatban. A KiVa-programgazda Turku Egyetem online bemeneti mérést és minden évben rendszeres mérést tart a megvalósító intézményekben, ehhez kapcsolódva vagy emellett az EKE OFI munkatársai számára lehetőség nyílik kutatás folytatására a KiVa program hazai adaptációjával és hatékonyságával kapcsolatban.

4. Jogtudatosság az iskolában és az online térben

Az OFI fejlesztései közül a Digitális stratégia szempontjából leginkább releváns elem a TÁMOP 3.1.5. keretében fejlesztett pedagógus-továbbképzés, amely az iskolában előforduló vagy a családhoz köthető bűncselekmények jogi és pedagógiai kezelésének lehetőségeivel ismerteti meg a jelentkezőket, Jogtudatosság az iskolában és az online térben címmel. A XXI. század gyorsuló világa új helyzetek elé állította a pedagógusokat is: egyre több bűncselekménnyel találkoznak az iskola falain belül, terjedőben van a fizikai és az online zaklatás. Fontos, hogy a pedagógusok megfelelő jogi ismeretek birtokában tudják kezelni ezeket a problémákat. A továbbképzés első részében a pedagógusok jogi alapon vesznek részt, ahol a képzés során felmerülő alapvető fogalmakat tisztázzák, hogy a képzés gyakorlati foglalkozásain már alapszintű jogi ismeretek birtokában közelítsenek a problémákhoz. A második részben a mindennapi munka során egyre gyakrabban előforduló jogi helyzetekben való eligazodáshoz kapnak segítséget a résztvevők, akiknek elsősorban nem megoldaniuk kell ezeket a helyzeteket, hanem kezelni a különböző, jogilag értékelt magatartásokat. A képzés harmadik része az internetről illetve az ott terjedő bűnözés veszélyeiről szól; hiszen az elmúlt

időszakban a kriminológusok feltárták, hogy ma már nem csak az utcán, odahaza vagy az iskolában válhat valaki áldozattá (vagy éppen elkövetővé), hanem az online térben is.

5. Áldozatsegítő Központ

2017. június 21-én nyitott meg Budapesten az Áldozatsegítő Központ. Honlapjuk még fejlesztés alatt áll, hamarosan további segédletek, jó gyakorlatok és módszerek lesznek elérhetőek rajta.

Hova fordulhat?

A büntető-, illetve szabálysértési ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységekkel, illetve helyreállító módszerekkel kapcsolatban az Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Módszertani Irányításáért Felelős Helyettes Államtitkársága az imifhat@im.gov.hu e-mail címre küldött megkeresésekre tud további tájékoztatást adni.

A rendszerszintű beavatkozásokkal, programokkal kapcsolatosan a megyei/kerületi Pedagógiai Szakszolgálat és Nevelési Tanácsadó szakembereit érdemes megkeresni.